

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

V 2014 9

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Милица Шевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

УДК 811.161.1'367.625
DOI 10.7251/fil14091538

НОМИНАТИВНЕ РЕЧЕНИЦЕ У РУСКОМ ЈЕЗИКУ НА МАТЕРИЈАЛУ ПОСЛОВИЦА (И ЊИХОВИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ)

Апстракт: У овом раду аутор се бави номинативним реченицама у руском језику и њиховом структуром на материјалу пословица. Основни корпус грађе представљају примери из Српскохрватско-руског паремиолошког речника Ј. Ж. Гиљотен, а овај материјал је проширен примерима из зборника Пословицы русског народа В. И. Даља и зборника Српских народних пословица В. С. Караџића. Циљ рада је објаснити номинативне реченице у руском језику са структурно-семантичког аспекта у оквиру пословица, представити оне реченице које су формално сличне номинативним, али нису праве једночлане реченице, те усмерити пажњу на питање проширености/непроширености номинативних реченица.

Кључне речи: руске и српске пословице, номинативне реченице, једночлане реченице, проширеност/непроширеност, непотпуне двочлане реченице, предикативна основа реченице, фразеологизми.

о. Увод

У првом делу рада говори се о жанру пословице, потом је објашњена разлика између двочланих и једночланих реченица у руском језику, схватање предикативне основе и јединственог главног члана номинативних реченица. Укратко је представљена историја овог типа једночланих реченица, њихове карактеристике и најчешће поделе.

У другом делу рада наведени су примери руских номинативних реченица на материјалу пословица с њиховим српским еквивалентима (тамо где смо могли да их нађемо).

1. О пословицама

Пословица је жанр усмене народне књижевности. Оне су сличне фразеоло-

гизмима јер представљају устаљени израз. Често се пословице и изреке могу наћи у истим збиркама. Оне су блиске, с тим што пословице имају облик граматички завршене реченице и представљају завршене мисли, које самостално постоје и функционишу, а изреке се јављају у контексту и добијају прави смисао у реченици. Једна од разлика јесте и то што изреке не преносе поуку, директан савет, већ представљају устаљену фразу или синтагму. Уместо пословице у тексту или разговору исто значење може се исказати и описом или лексемом, али пословица обогаћује сваку комуникацију.

У Речнику књижевних термина наводи се да је у питању „језгровито изречено опажање прихваћено у традицији“ (626–627). Пословице су део колектив-

ног стваралаштва. Представљају израз народне мудрости, осликавају дух језика и народа у којем су настале. Пословице се преносе усменим путем, па су склоне променама. Могу се поделити на основу периода у којем су настале (нпр. на веома старе, на оне које су настајале у одређеним периодима историје једног народа – као код Срба, пословице које се тичу Турака и турског ропства), народа који их је осмислио, према теми на коју се односе. Оне су могле настати у различитим срединама, нпр. у сеоској, црквеној, и могу се односити на конкретне ситуације (лов, чување оваца), могле су доћи из књижевности (народних прича, басни, шаљивих прича, анегдота и песама), као и бити позајмљене од других народа. У сваком народу поред оних аутохтоних пословица постоје и нове, које прате одређени историјски период, историјске личности, а постоје и случајеви кад пословице једног народа прихвата други народ. У разним народима се могу наћи сличне пословице, посебно ако се ради о генетски сродним језицима. Сличне пословице, које могу имати различите локалне црте, у разним народима се објашњавају и културним контактима, сличним историјским искуством и сличним размишљањима која су везана за степен друштвеног развоја. Библија и мисли античких мудраца су послужили као извор многим пословицама, које се прихватају у средњем веку и код хуманиста.

Пословица је слика живота у сажетом облику. Често је закључак неке кратке приче или уопштавање конкретног догађаја. Тако се искуство с појединачног плана поставља на општи и бива прихваћено широм народа. Уопштавање је карактеристично за човекову природу. Пословица или сажета басна, према А. А. Поттебњи, јесте поетска форма која може настати од басне, односно скраћивањем басне или инверзијом (нпр. *Ако коза лаже, рог не лаже*). По-

словица настаје прелазом од буквалног ка пренесеном значењу, тј. реченица постаје пословица када се конкретна слика која се описује том реченицом може употребити у пренесеном значењу. На тај начин конкретно искуство постаје општеважеће, ванвременско и општељудско. Многе пословице живе дуго у народу, постале су саставни део човековог бића, зрнце мудрости које стоји у свакоме. Због тога, осим што се не може утврдити тачно време њиховог настанка, исто тако се пословице некад не могу повезати с првобитном радњом у оквиру које су настале. Неретко знамо значење пословице, основну мисао коју она носи, иако можда не можемо разумети зашто се то баш тако каже. То је због тога што нам недостаје првобитни контекст у којем је она настала.

Пословица се узима за неспорну универзалну истину. Као искуство о животу у различитим сферама пословица се преноси с колена на колена. Представља културно благо једног народа које се чува за наредне генерације у виду усменог предања. Свако ново време доноси са собом и нове пословице, изреке, анегдоте.

У пословици је садржано размишљање народа о Богу, вери, љубави, лепоти, храбрости, истини, доброты, пријатељству, лукавству, лажи, неправди, мржњи, љубомори и другим апстрактним појмовима, те ставови према неким друштвеним слојевима (попут пословица о попу). У пословици се говори и о самом животу, свакодневним појавама и проблемима, као што су бриге у вези с новцем, здрављем, временом.

Код пословица се тежи ритмичком организовању. Тако су неке пословице у тонском стиху, акценатско-силабичком стиху (могу бити у десетерцу, а ређе у осмерцу, седмерцу, дванаестерцу) или у ритмичкој прози, у којој се појављује највише пословица (Латковић 1991: 209–210). Јован Деретић пословице сагледава

на граници између прозе и поезије, с којом их повезује, јер „показују већу правилност у распореду језичких јединица“ (1987).

Раније су се за пословице употребљавали описни термини (*мудри праве, штоно се рече, ријеч је стара, сви знани говоре...*) у делима Џора Држића, Марина Држића, Шишка Менчетића, Динка Рањине, Ивана Гундулића, Џона Палмотића, Пијера Музувијера, Бена Поплесије, Гаврила Стефановића Венцловића и др. (Бојовић 1994: 134). Од почетка XVI до краја XVIII века коришћене су речи: *реченија, прича, притча, причица, проричја, приричја* и сличне, према латинској речи *dicteria*, коју су неки користили још у XV веку. Према латинској речи *proverbium* настала је и реч пословица, иначе руског порекла, коју су почели да користе Захарије Орфелин, Доситеј Обрадовић, Јован Мушкатировић, Јован Рајић, потом и Вук Стефановић Караџић, који је први пут употребио овај израз 1836. године у свом првом издању, које је објављено на Цетињу. Тада термин пословица постаје и општеприхваћен.

2. Једночлане реченице у руском језику (предикативна основа реченице, главни и споредни чланови)

А. А. Шахматов је у својој познатој књизи *Синтаксис русского языка*, између осталог, писао и о типу реченица с обзиром на њихов главни члан и посебно о једночланим реченицама, у вези са схватањем комуникације као психолошке основе реченице. Поделио је реченице на двочлане и једночлане. Шахматов је први објединио реченице с јединственим главним чланом у једну групу и дао им назив једночлане реченице, на супрот двочланим које имају два главна члана – субјекат и предикат. Он наводи да у једночланим реченицама „сочетание субъекта и предиката находит себе соответствие в одном члене предложе-

ния“ (2001: 30). Пре њега је још деведесетих година XIX века А. В. Добиаш говорио о различитим типовима реченица, тако и о оним с једним чланом. И поред тога, тек су са Шахматовом ове реченице детаљно објашњене.

Традиционално, реченицу чине главни и споредни чланови, у зависности од тога да ли реченични члан припада или не припада предикативној основи реченице. Тако су главни чланови реченице субјекат и предикат у двочланим реченицама и јединствени главни члан у једночланим. Свака реченица се одликује предикативношћу и посматра као предикативна јединица. Једночлане реченице имају јединствени главни члан, који именује предмет, појаву, стање и указује на његов однос према стварности. У једночланим реченицама јединствени главни члан сам чини предикативну основу реченице. За разлику од предиката чија форма зависи од субјекта, јединствени главни члан не конгруира ни с једним реченичним чланом, већ је самосталан у том смислу. Реченица се од синтагме разликује зато што поседује предикативност.

А. А. Потевња и Д. Н. Овсјанико-Куликовски су сматрали да је предикативност постојање предиката у реченици. В. В. Виноградов је окарактерисао предикативност као повезаност садржаја реченице са стварношћу и издвојио три граматичке категорије реченице: модалност, темпоралност и персоналност. У учењу о парадигми, које износи Н. Ј. Шведова, предикативност је граматичко значење реченице које се одликује модалним и временским значењима. В. А. Белошпкова наводи постојање два схватања предикативности међу научницима. Према једном схватању, предикативност представља смисаони однос између предиката и субјекта, а према другом, то је комплекс граматичких значења модалности и времена који је својствен свим реченицама. Ово друго

схватање, које наводи и Н. Ј. Шведова, шире је распрострањено и, за разлику од првог, не односи се само на двочлане реченице. У *Руској грамматици* из 1990. године, у редакцији Н. Ј. Шведове и В. В. Лопатина, наводи се да је предикативна основа прости реченице синтаксички образац с формалном организацијом и језичким значењем, и предикативна основа „организується несколькими (обычно – двумя) формами слов, находящимся друг с другом в определенных синтаксических отношениях (неоднo-компонентные предложения), а также, возможно, и только одной формой слова (однокомпонентные предложения)“ (1990: 408). Речи које улазе у предикативни центар представљају главне реченичне чланове. Предикативност је, дакле, однос реченичног садржаја према стварности и зависи од синтаксичких категорија модалности, времена и лица.

3. Номинативне реченице (из историје питања, карактеристике и поделе)

Номинативне реченице представљају један тип једночланих реченица у руском језику. Једночлане реченице се разликују од двочланих по свом јединственом главном члану, који је носилац предикативности у реченици и не зависи ни од једног другог реченичног члана. Номинативне реченице се издвајају на основу облика њиховог главног члана. Одлике номинативних реченица су следеће: 1. њихов главни члан је обично именица или поименичена реч у номинативу, а такође може бити заменица, затим партитивна и паукална синтагма; 2. номинативне реченице могу бити само потврдне; 3. могу бити само у садашњем времену; 4. за ове реченице се често везује узвична интонација која је емоционално обојена, али се неретко среће и обавештајна интонација у приповедању. Уз њих не треба да стоји гла-

гол *есть* и зато су то потпуне једночлане реченице.

Данас (тог су мишљења Ј. М. Галкина Федорук, Н. С. Валгина, П. А. Лекант, Е. С. Скобликова, итд.) говоримо о јединственом главном члану једночланих реченица, али кроз историју руске лингвистике у номинативним реченицама под главним чланом подразумеван је субјекат, због традиционалне поделе главних реченичних чланова на субјекат и предикат, који чине основу двочланих реченица. Тако је по аналогiji један од ова два члана био главни у једночланим реченицама. В. А. Богородицки, Л. А. Булаховски, А. М. Пешковски и Ф. Ф. Фортунатов су имали супротно мишљење. Они су сматрали да је главни члан ових реченица предикат, исто као код осталих једночланих реченица. А. М. Пешковски је сматрао да предикат чини основу реченице и повезивао је категорију предикативности с облицима глагола или речима које су повезане с тим облицима. Тако је он сматрао да номинативне реченице у свом саставу имају предикат у облику именице у номинативу.

А. А. Потевња је сматрао да реченица не може постојати и функционисати без предиката. Неки научници, као што су Е. А. Седељников, М. В. Панов, А. С. Попов, Н. Д. Арутјунова, Е. Н. Ширијаев, В. А. Ицкович, Ј. Т. Долин и др., посматрали су ове реченице као двочлане са изостављеним помоћним глаголом *есть*. Још увек у руској лингвистици постоји отворено питање о структури ових реченица и два различита мишљења о томе да ли су то једночлане или двочлане непотпуне реченице.

Представници логичког правца, као А. Б. Востоков и Ф. И. Буслајев, сматрали су да су једночлане реченице непотпуне, јер свака потпуна реченица у својој структури мора имати два главна члана. Представник психологизма А. А. Потевња и његов ученик Д. Н. Овсја-

нико-Куликовски сматрали су да је основа сваке реченице предикат, а да је реченица без њега непотпуна, као што је случај с номинативним реченицама. Двочланост реченице (субјекат – предикат) била је општеприхваћена у проучавању граматике. Представници психологизма и логичког правца сматрали су да је двочланост у основи сваке реченице због везе између говорних и мисаоних процеса, јаке везе између језика и мишљења. За разлику од Потетбње, његов ученик А. В. Попов био је мишљења да је основни облик реченице – када се она састоји од једног глагола или именице. А. В. Попов је говорио о једночланој структури првих реченица у индоевропским језицима, мада његови ставови нису утицали на каснија проучавања.

Научници углавном деле номинативне реченице на следеће начине:

1. Н. С. Валгина издваја синтаксичко-функционалне типове: а) „бытийные“ (собственно бытийные – нпр. *Зима.* и предметно-бытийные – нпр. *Кустарник.*), б) „указательные“ – реченице с показним речцама *вот, вон,* в) „оценочно-бытийные“ (предложения с оценочными существительными – нпр. *Какой вздор.* и предложения с неоценочными существительными – нпр. *Ай да парень.*) – реченице са експресивним речцама (*ну, то-то, тоже мне, а еще, что за, ай да, прямо...*), г) „желательно-бытийные“ – реченице са речцама *только, если, лишь* у комбинацији са речцом *бы.*
2. Према Н. Ј. Шведовој, у *Граматици* из 1970. године изнете су следеће структурне схеме једночланих реченица: *I* *именске реченице* (у којима главни члан може бити: 1. именица у номинативу, 2. спој прилога и именице у

генитиву са значењем количине, спој броја и именице у генитиву или спој именице у генитиву с одричном речцом *ни* или одричном заменицом), *II* *глаголске реченице*, *III* *прилошке реченице* и *IV* *инфинитивне реченице.*

3. У књизи *Современный русский язык* групе аутора (Розентаљ, Голуб, Теленкова) у оквиру номинативних реченица извајају се три групе: а) бытийные или экзистенциальные, б) указательные и в) назывные.
4. У речнику Розентаља и Теленкове *Словарь-справочник лингвистических терминов* номинативне реченице се деле на проширене и непроширене, обавештајне и узвичне, називне и показне.
5. У *Руској граматици* из 1990. године наводи се девет структурних шема једночланих реченица, које су распоређене у две главне групе: а) „предложения со спрягаемой формой глагола“ и б) „предложения без спрягаемой формы глагола“ – то су именска, инфинитивна и прилошка група. У оквиру ове друге групе издвајају се и номинативне реченице (нпр. *Тишина.*), у којима је главни члан изражен именицом у номинативу.

Номинативне реченице могу бити проширене споредним реченичним члановима, као што су конгруентни и неконгруентни атрибут. Постоје неслагања у вези с адвербијалима у номинативним реченицама, односно, уколико је реченица проширена адвербијалом, неки сматрају да је онда реч о двочланим реченицама, док неки, у зависности од контекста и речи на којој се налази логички акценат у реченици, разликују у једном случају једночлане реченице, а у

другом двочлане. У Руској граматици Н. Ј. Шведове и В. В. Лопатина карактеришу се као субјекатско-предикатске неглаголске реченице, док се с друге стране наводи да номинативне, односно једночлане именске реченице могу бити проширене конгруентним/неконгруентним атрибутом или објектом (1990: 435–436). В. В. Бабајцева у књизи *Односоставные предложения в современном русском языке* наводи да реченице које у својој структури немају изражен предикат обликом глагола, него имају субјекат и адвербијал места, представљају двочлане реченице, док спорну тачку чине оне реченице које су проширене неконгруентним атрибутом, који може имати објекатску или одредбену нијансу у значењу. В. В. Бабајцева такође наводи да су могућа различита тумачења ових реченица у зависности од комуникативног циља реченице, односно реда речи и интонационе поделе реченичних чланова (1968: 114–121). У овом раду такви примери биће посматрани као номинативне реченице проширене споредним члановима који имају самостално значење, као што је временско, просторно, објекатско, и на тај начин у потпуности допуњују значење предикативне основе. Ми смо следеће примере поделили према томе којим споредним реченичним члановима су номинативне реченице проширене, узимајући у обзир и оне које су проширене атрибутом, адвербијалом и објектом.

4. Пословице са структуром номинативних реченица

(у руском језику и у поређењу са српским еквивалентима)

Према критеријуму Н. С. Валгине могли смо поделити све наше примере на „указательные“ и „оценочно-бытийные“ реченице, које се чешће јављају. Међутим, одлучили смо се за поделу према томе да ли је у питању непроширена реченица или проширена и којим

реченичним члановима је проширена. Како ни у животу није све увек прецизно дефинисано, тако није ни у језику, па се у неким примерима преплићу различита значења. Стога, у вези с функцијом одређеног реченичног члана можемо говорити о већој или мањој изражености неког значења.

Тамо где нисмо наишли на одговарајуће еквиваленте у српском језику навели смо само руске пословице.

1° Непроширене номинативне реченице:

1. Хлеб да соль! (Привет при еде.)
2. Чай да сахар!
3. И двор, и вор, и лес, и бес.
4. Сто голов, сто умов. (Д 627)
Колико људи толико ћуди. (В 160)

У руској реченици главни члан изражен је партитивном синтагмом - бројем сто са именицом у генитиву множине.

2° Номинативне реченице које су проширене конгруентним атрибутом:

1. Бутылочная храбрость. (Д 271)
Ласно је покрај чаша јунаком бити. (В 183)

У српској реченици главни чланови су субјекат (који је изражен инфинитивом *бити*) и именски предикат (*је ласно*).

2. Красна ягодка, да на вкус горька. (Д 697)
Лијепа је калина гледати, ал' је грка зобати. (В 185)

У руском и српском језику налази се независнословена реченица са супротним везником. Српска реченица се састоји од две независне реченице с инфинитивима у функцији субјекта и именским предикатима.

3. Черна коровка, да бело молочко. (Д 633)
Ако је и црна крава, бијело млеко даје. (В 4)

У руском језику налази се независно сложена реченица, која се састоји од две номинативне реченице у супротном односу. Српски еквивалент је зависно сложена реченица у оквиру које се налази допусна зависна реченица.

4. Круговая порука. Миром сне-сем.
5. Одна рука в меду, другая в патоке. (погледати пример 3. под тачком 4°)
6. Солдат Яшка, красная рубашка, синие ластовицы (из сказки „Вор“). (погледати пример 11. под тачком 3°)

3° Номинативне реченице које су проширене неконгруентним атрибутом:

1. Горе от ума. (Грибоедов) И от лишня ума сухота. (Д 442)
Већа глава више главобоље. (В 36)

У обе реченице у руском језику значење узрока је изражено предлошко-падежном конструкцијом у функцији неконгруентног атрибута. Српска реченица је непотпуна. У функцији предиката могао би стајати глагол *значити*.

2. Голова с лукошко, а мозгу ни крошки. (Д 434)
Глава а! а у глави на! (В 45)

Српска реченица је непотпуна.

3. Из крошек кучка, из капель море.
Зрно до зрна погача, Камен до камена палача.
Зрно по зрно, ето погача; длака по длака, ето бјелача; капља по капља, ето Морача.
4. Чай с сахаром! (Тому, кто чай пьет.)
5. По жильцу квартира, по горшку и покрышка.
6. По барыне говядина, по харчевне едок.
7. По совету ответ, по заслуге почет.
8. По тяге и поле.

9. По Ивашке и рубашка.
10. По бабе и брага (а по девке жених).
11. Солдат Яшка, красная рубашка, синие ластовицы (из сказки „Вор“). (погледати пример 6. под тачком 2°)
12. Богатство с рогами, бедность с ногами (рога – надменность).
13. Хлеб с водою, да не пирог с лихвою.

4° У следећим примерима руска реченица је проширена адвербијалом простора:

1. Волк под овчиной. (Д 660)
Овчије рунце, а вучије срце. (В 256)
2. В поле тебе лебеды, да в дом три беды.

Реченица је такође проширена објектом. У функцији јединственог главног члана у другој независној реченици стоји паукална синтагма.

3. Одна рука в меду, другая в патоке. (погледати пример 5. под тачком 2°)
4. Лапоть на ногах, ошметок на задах.
5. Из блохи голенище, из спички топорище.

У овој руској реченици се преплићу месно и атрибутоко значење.

6. В лесу медведь, а в дому мачеха.
Несрећа је дугорепа.
7. В церкви дорога, на перевозе место (ордену).
8. На корме атаман с веслом, на носу есаул с ружьем (разбойн.). (погледати пример 5. под тачком 6°)
9. На сердце ненастье, так и в ведро дождь.
10. В море потоп, в пустынях звери, в мире беды да напасти.

11. Со стороны горе, с другой море, с третьей болото да мох, а с четвертой – ох!

5° Примери у којима је руска номинативна реченица проширена адвербијалом времена:

1. Сегодня полковник, завтра покойник. (Д 67)
Данас везир сјутра резил. (В 57) Данас јесмо, сјутра нијесмо. Данас сјутра, док и смрт за врат. Данас чоек сјутра црна земља. Данас у дом, а сјутра у гроб. Једном се рађа а једном умире.

Српска реченица је непотпуна и у њој подразумевамо предикат у облику глагола *бити*, *постати*, у другим примерима *доћи*, *отићи*.

2. После грозы дождь, после вёдра ненастье.
3. После масленицы великий пост, а за страстною пасха.
4. Доброе дело на век (или: на два века: на этот и на тот).

6° Примери у којима је номинативна реченица у руском језику проширена и неким другим адвербијалима (осим адвербијала времена и места):

1. Бог на помочь с силой!

У овој реченици налази се адвербијал циља *на помочь* и адвербијал начина *с силой*.

2. Талан на майдан (привет беседе или играющим на деньги).

Ова реченица је проширена адвербијалом циља.

3. За грехи мука, за воровство кнут.

Номинативна реченица је проширена адвербијалом узрока.

4. День с иглой, а ночь с обротью (т. е. конокрад).

Социјативно значење у реченици изражено је адвербијалом друштва.

5. На корме атаман с веслом, на носу есаул с ружьем (разбойн.). (погледати пример 8. под тачком 4°)

Реченица је проширена адвербијалом друштва.

6. День врастяжку, ночь нараспашку.

Прилози *врастяжку* и *нараспашку* су у функцији адвербијала начина, с тим што се други прилог може употребити у функцији неконгруентног атрибута.

7. День кольцом, ночь молодцом.

Реченица је проширена адвербијалом начина.

7° Примери у којима су номинативне реченице проширене објектом.

1. Вот тебе бог, вот тебе двери!

У *Паремииолошском речнику* и *Далевоом зборнику* пословица нађени су следећи фразеологизми у форми номинативних реченица:

1. Золотая середина.
Златна средина.
2. Глас вопиющего в пустыне.
Глас вапијућег у пустињи.
3. Одного поля ягода. (Д 854)
Једне горе лист.
4. Палка о двух концах. (С 254)
Палка о двух концах: либо ты меня, либо я тебя.

Други пример има своју реченичку допуну у којој је предикат елидиран (у облику 1. и 2. лица једнине будућег времена глагола који се по смислу ту подразумева).

- Батина има два краја. (В 11)
5. Седина в бороду, а бес в ребро.

У првом фразеологизму осим главног члана налази се и конгруентни атрибут, док се у осталим примерима налазе

неконгруентни атрибути. Фразеологизми могу бити у облику номинативних реченица. Међутим, узимајући у обзир да се неки делови подразумевају (на пример: *Најбоље је бити златна средина, Ово је (као) глас вапијућег у пустињи, Они су једне горе лист* итд.), фразеологизми се по правилу употребљавају као један реченични члан (субјекат, део предиката, објекат), тако да ове примере можемо посматрати као непотпуне реченице.

Наишли смо на неке примере у руском језику који су формално номинативне реченице, али када се упореди формална структура с дубинском, семантичком, види се да је у питању непотпуна двочлана реченица, у којој је елидирана глаголска компонента предиката.

1. Из одного дерева икона и лопата. (Д 424)

Из једног дрвета икона и лопата (бива). (В 109)

У овом примеру Вук даје варијанту с предикатом и без њега.

2. Все за одного, один за всех. (Р 54)

Један за све, сви за једнога.

3. Две косы и рядом, и в кучке, а две прялки – никак.

Као лук и очи. (Кад се говори да се неко с неким не слаже.)

У овој поредбеној синтагми формално се ради о потврдном значењу, а у ствари је значење негативно (никако се не слажу).

4. Бог не в силе, а в правде. Не в силе бог, а в правде.

5. Друг по друге, а бог по всех. Друг обо друге, а бог обо всех (печется).

У другом примеру постоји варијанта у којој је предикат исказан и, према томе, види се који је члан елидиран.

6. Всяк про себя, а господь про всех.

7. Человек так, а бог инак. Человек по-своему, а бог по-своему.

8. Человек так, да бог не так.

9. Ты к худшему, а бог к лучшему.

10. Баба с кромою, а дед с сумою.

11. Грех в мех, а сам вверх (или: наверх). Грех под лавку, а сам на лавку.

Гријех каже, а у гријех лаже.

12. Поп в колокол, а мы за ковш.

13. Попы за книжки, а миряне за пышки.

14. На деньгах царская печать.

15. На кого бог, на того и люди.

16. На кого люди, на того и собаки.

17. Я от горя, а оно ко мне вдвое.

Несрећа танко преде.

18. Ты от горя, а оно тебе встречу.

19. Ты за дело, а дело за тебя.

20. Ты к нему (т. е. к горю) спиной, а оно к тебе рылом.

21. Ты от горя за реку, а оно уж стоит на берегу.

22. Ты от горя прочь, а оно к тебе всочь (в-су-очь, т. е. встречу).

23. На кого Спас, на того и спасение старцы (Спасо-Ярославск. монаст.).

24. Худая трава из поля вон.

25. Ты ему слово, а он тебе десять.

26. Калач в руки, а камень в зубы.

27. Для милого дружка и сережку из ушка.

Дао би му и кошуљу своју. Дао би око за њега. Дао би ти и капу с главе.

28. Мы с тобою, как рыба с водою: ты ко дну, а я на берег.

29. Мы с тобой, что рыба с водой: я на лед, а ты под лед.

30. Горе в лохмотьях, беда нагишом.

31. Доносчику первый кнут. Доказчику первая мука.

32. Вольному воля, ходячему путь.

33. На вольного воля, на невольного охота (прихоти).
34. Людям тын да помеха, а нам – смех да потеха.
35. Доброму добрая память.
36. Тебе потехи, да мне худые смехи.
37. Доброму и сухарь на здоровье, а злomu и мясное не впрок.

5. Закључак

Предмет овог рада било је разматрање структуре номинативних реченица у руском језику, а примери чине пословице у руском и српском језику. Номинативне реченице се могу разврстати у обавештајне, узвичне, називне, показне, егзистенцијалне, према значењу, затим према облику свог главног члана на оне са именицом, заменицом или поимениченом речи у номинативу, а постоје и оне чији је главни члан партитивна или паукална синтагма. Могу се поделити и према критеријуму проширености, као што је урађено у овом раду. Класификовали смо реченице према проширености/непроширености, односно према томе да ли је номинативна реченица проширена (и, уколико јесте, којим реченичним члановима је проширена) или је у питању непроширена номинативна реченица. У раду смо писали и о различитим схватањима проширивања овог типа једночланих реченица. Неки лингвисти сматрају да у саставу номинативне реченице не може бити објекат, као ни адвербијали, док други говоре о значају контекста и реда речи у овом случају. Ми смо поделили реченице које су проширене на оне са конгруентним и неконгруентним атрибутом, адвербијалом места, простора, објектом, као и с другим типовима адвербијала (адвербијал начина, циља, узрока, друштва). У раду смо издвојили фразеологизме, који могу да се посматрају као непотпуне реченице. Посебно смо на-

вели и примере пословица који својом формом подсећају на једночлане реченице, али дубљом анализом закључујемо да су у питању двочлане реченице с елидираном компонентом предиката.

Извори

1. Гиљотен, Јелизавета Жерардовна (1987), *Српскохрватско-руски паремолошки речник, Славистички зборник*, књ. II, Вук и словенске културе, 55–122.
2. Даль, Владимир Иванович, „Пословицы русского народа“, интернет, доступно на <http://www.hobbitaniya.ru/dal/dal.php> (приступљено 23. новембра 2013).
3. Караџић, Вук Стефановић (1969), *Српске народне пословице*, приредио Мирослав Пантић, Београд: Просвета.

Литература

1. Бабайцева, Вера Васильевна (1968), *Односоставные предложения в современном русском языке*, Москва: Просвещение.
2. Белошапкина, Вера Арсеньевна (прир.) (1989), *Современный русский язык*, Москва: Высшая школа.
3. Бојовић, Злата (1994), „Пословице“, *Даница, српски народни илустровани календар за годину 1994*: 133–136.
4. Валгина, Нина Сергеевна (2000), *Синтаксис современного русского языка*, Москва: Агар.
5. Величковић, Драгољуб (1990), „Питања превођења руских и српскохрватских паремија с ономастичком лексиком“, *Живи језици*, св. 32, бр. ¼: 54–62.
6. Виноградов, Виктор Владимирович (1958), *Из истории изучения русского синтаксиса (От Ломоносова до Потебни и Фортунатова)*, Москва:

- Издательство Московского университета.
7. Виноградов, Виктор Владимирович, Евгения Самсоновна Истрина и Степан Григорьевич Бархударов (1960), *Академическая грамматика русского языка* (том 2), Москва: Издательство Академии наук СССР.
 8. Деретић, Јован (1987), „Кратка историја српске књижевности“, интернет, доступно на http://www.rastko.rs/knjizevnost/jderetic_knjiz/index_c.html#_jderetic_bio (приступљено 23. новембра 2013).
 9. Долин, Юрий Трофимович (2008), *Вопросы теории односоставного предложения (на материале русского языка)*, Оренбург: Оренбургский государственный университет.
 10. Живковић, Драгиша (уредник) (1992), *Речник књижевних термина*, Друго допуњено издање, Београд: Нолит.
 11. Касаткин, Леонид Леонидович (уредник) (2001), *Русский язык*, Москва: Изд. центр „Академия“.
 12. Латковић, Видо (1991), *Народна књижевност. 1, 5. издање*, Београд: Научна књига.
 13. Маројевић, Радмило (2002), *Грамматика руског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
 14. Маројевић, Радмило (2000), *Српски језик данас*, Београд: ZIPS.
 15. Молотков, Александр Иванович (уред.) (2006), *Фразеологический словарь русского языка*, Москва: Астрель, АСТ.
 16. Пермяков, Григорий Львович (1988), *Основы структурной паремологии*, Москва: Наука.
 17. Пешковский, Александр Матвеевич (2001), *Русский синтаксис в научном освещении*, Москва: Языки славянской культуры.
 18. Потебня, Александр Афанасьевич (1894), *Из лекций по теории словесности. Басня, пословица, поговорка*, Харьков – фототипско издање: The Hague – Paris, 1970.
 19. Розенталь, Дитмар Эльяшевич, Ирина Борисовна Голуб и Маргарита Алексеевна Теленкова (2003), *Современный русский язык*, Москва: Айрис Пресс.
 20. Розенталь, Дитмар Эльяшевич и Маргарита Алексеевна Теленкова (1976), *Словарь-справочник лингвистических терминов*, Москва: Просвещение.
 21. Руднев, Алексей Георгиевич (1963), *Синтаксис современного русского языка*, Москва: Высшая школа.
 22. Станојчић, Живојин и Љубомир Поповић (2004), *Грамматика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
 23. Тошовић, Бранко (1988), *Руска граматика у поређењу са српскохрватском (Гласови. Облици. Реченица)*, Сарајево: Свјетлост.
 24. Шахматов, Алексей Александрович (2001), *Синтаксис русского языка*, 3. изд. (у редакцији Е. С. Истрине), Москва: УРСС.
 25. Шведова, Наталия Юльевна (уред.) (1970), *Грамматика современного русского литературного языка*, Москва: Наука.
 26. Шведова, Наталия Юльевна (уред.) (1980), *Русская грамматика. Т. 2. Синтаксис*, Москва: Наука.
 27. Шведова, Наталия Юльевна и Владимир Владимирович Лопатин (1990), *Русская грамматика*, 2. изд., Москва: Русский язык.

НОМИНАТИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ НА МАТЕРИАЛЕ ПОСЛОВИЦ (И ИХ СЕРБСКИЕ ЭКВИВАЛЕНТЫ)

Резюме

В настоящей работе автором рассматриваются номинативные предложения в русском языке на материале пословиц и их эквиваленты в сербском языке (если имеются соответствующие примеры). Основной корпус работы представляют пословицы из книги «Сербскохорватско-русский паремиологический словарь» Е. Ж. Гильотен, и этот материал расширен пословицами из сборников В. И. Даля и В. С. Караджича. В первой части работы говорится о пословицах, потом об основных различиях между двусоставными и односоставными предложениями, о понимании единого главного члена номинативных предложений, структуре, характеристиках и классификации. Во второй части работы рассматриваются примеры номинативных предложений в соответствии с распространенностью/нераспространенностью их структуры. Цель работы – объяснить номинативные предложения в русском языке в новой перспективе, в паремиологической структуре, представить те предложения, которые формально схожи с номинативными, но не являющиеся односоставными предложениями, обратить внимание на распространенность/нераспространенность номинативных предложений в связи с анализом конкретных примеров.

milica_sevic@yahoo.com